

Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman arvioinnin opit

Juha Koivisto, THL

Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman hyötytavoitteiden arviointi

- THL vastaa Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman hyötytavoitteiden toteutumisen kansallisesta seurannasta ja arvioinnista sekä arviointitulosten julkaisemisesta.
- THL:n toteuttama seuranta ja arviointi on ns. **kehittävää arviointia**, jonka tarkoituksena on tukea alueellisissa valtionavustushankkeissa tehtävää kehittämistyötä ohjelman hyötytavoitteiden suuntaisesti.
- Ohjelman toimeenpanon tukea suunnataan arviointitulosten perusteella.

Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman hyötytavoitteet

1. Palveluiden yhdenvertaisen saatavuuden, oikea-aikaisuuden ja jatkuvuuden parantaminen
2. Toiminnan painotuksen siirtäminen raskaista palveluista ehkäisevään ja ennakoivaan työhön
3. Palveluiden laadun ja vaikuttavuuden parantaminen
4. Palveluiden monialaisuuden ja yhteentoimivuuden varmistaminen
5. Kustannusten nousun hillitseminen

Arviointikehikko

THL seuraa ja arvioi ohjelman hyötytavoitteiden toteutumista:

- 1) Kansallisilla mittareilla (Avohilmo, Sotkanet, terveytemme.fi, Valtionhallinnon hankesalkku) THL seuraa hankealueilla muutosta suhteessa ohjelman hyötytavoitteisiin. Alueellisille hankeorganisaatioille lähetettävällä kyselyllä täydennetään kansallisiin mittareihin liittyviä puutteita.
- 2) Alueellisten hankekokonaisuuksien oma-arviointien avulla THL seuraa hankealueilla toteutettuja kehittämistoimenpiteitä, kuten uusien toimintamallien ja ratkaisujen toimeenpanoa ja käyttöönottoa sekä niiden avulla saavutettuja tuloksia.

→ Tulkintoja ja arviointia siitä, miten kehittämistoimet ovat edesauttaneet ohjelman hyötytavoitteiden saavuttamisessa.

Prosessi- ja tulosarvioinnin ajoittaminen

- THL on arvioinut sote-keskus -ohjelmaa vuoden 2020 syksystä alkaen puolen vuoden välein.
- Arviointia on tehty koko maan tasolla ja 22 alueen tasolla.
- Arviointi on ollut sekä *prosessiarviointia*, jossa on seurattu ja arvioitu kehittämistoimien etenemistä alueilla, että *tulosarviointia* jossa on seurattu kehitetyillä malleilla ja ratkaisuilla saavutettuja tuloksia alueilla ja koko maan tasolla.
- **Opit:** *Prosessiarviointia* on tarpeellista tehdä ohjelmissa tiiviisti. *Tulosarviointia* on turha tehdä pitkässä ja mittavassa hankkeessa puolivuositain. Aluetasoisissa tulostmittauksissa alkaa näkyä muutosta tavallisesti vasta ohjelman päätyttyä ja niin tulee käymään myös sote-keskus -ohjelman osalta.

Seuranta ja arviointi rekisteriaineistojen avulla

- THL on tehnyt sote-keskus -ohjelman tulosarviointia usean sellaisen mittarin avulla, jonka tiedot saadaan THL:n kansallisista rekistereistä.
- Haasteena on ollut mittaritietojen päivittyminen. Osa mittareista päivittyy kerran vuodessa, osa vieläkin harvemmin. Osa ei ole päivittynyt muutamaan vuoteen. Lisäksi edeltävän vuoden tiedot ovat saatavilla puolen vuoden tai pidemmällä viiveellä.
- Rekisteriaineistoihin liittyy lisäksi eri syistä paljon epäluotettavuutta, esim. kokonaisten suurten kaupunki tietojen puuttuminen.
- Kansallisia mittareita on lisäksi ollut heikosti saatavilla ohjelman tavoitteiden näkökulmasta, erityisesti sosiaalipalveluja koskien.
- **Opit:** Rekisteritietojen avulla saada karkeaa ja paikoin vielä epävarmaa kuvaa muutoksesta. Pelkästään niiden avulla ei saada selville, mikä muutosta tuottaa, siksi tarvitaan prosessien seuranta ja arviointia.

Seuranta ja arviointi kyselyn avulla

- THL on seurannut ja arvioinut sote-keskus -ohjelman hankkeita kyselyn avulla syksyllä 2020, 2021 ja 2022. Kyselyn avulla seurataan asioita, joihin liittyen ei saada tietoa rekistereistä.
- Kysely on toteutettu siten, että kukin alueellinen hanketoimisto on koonnut tiedot alueen kunnilta ja yhteistoiminta-alueilta.
- Tällä tavalla toteutettu kysely on tuottanut epävarmaa tietoa, koska tiedon tuottajat hanketoimistoissa, kunnissa ja yhteistoiminta-alueilla ovat tuottaneet ristiriitaista tietoa aiempaan mittaukseen nähden, esim. aiemmin jokin toimintamalli on ollut käytössä, mutta ei enää olekaan – vaikka todellisuudessa ei ole ollut käytössä lainkaan, tai eivät ole vastanneet lainkaan.
- **Opit:** Ohjelmien seurantakyselyn toteuttaminen edellyttää selkeää ja vahvaa koordinaatiota ja ohjeistusta sekä vastuullisuutta kaikilta osapuolilta.

Seuranta ja arviointi oma-arviointien avulla

- Sote-keskus -ohjelman hankkeet ovat tehneet oma-arviointia ensin puolen vuoden välein ja myöhemmin vuoden välein. THL on hyödyntänyt niitä ohjelman seurannassa ja arvioinnissa.
- Hankkeet saivat oma-arvioinnin rakenteen valmiina, mutta ovat arvioinnin sisällön tavoitteinen ja mittareineen valmistelleet itse, koska hankkeet ovat keskenään hyvin erilaisia.
- Oma-arviointia on haastanut hankkeiden mittavuus lukuisine kehittämistoimenpiteineen.
- Myös oma-arvioinneissa haasteena on ollut muutoksen seuranta tulostittareilla; esimerkiksi osa hankkeiden lähtötilanteessa valitsemista tulostittareista ei olekaan ollut saatavilla tai kehittämisen kohde on täsmentynyt niin, että mittareita on jouduttu myöhemmin vaihtamaan. Hankkeet ovat toteuttaneet oma-arviointia hyvin epätasaisesti. Se on koettu ylimääräisenä tekemisenä, vaikka sen tulisi tukea kehittämistoimintaa.
- **Opit:** Jotta oma-arvioinnit tulisi toteutettua hyvin ja THL voisi siten hyödyntää niitä kansallisessa arvioinnissa, tulee hankkeita ohjata ja ohjeistaa huomattavan vahvasti arviointien tekemisessä.

Seuranta ja arviointi valtionhallinnon hankesalkun avulla

- Kun koordinaatiohankkeet käynnistyivät vuonna 2022, vaikuttavien psykososiaalisen menetelmien käyttöönottoa koskevien tietojen kokoaminen alettiin tehdä hankesalkun kautta (vuosina 2020-2021 toteutettu kyselyillä).
- THL on toimittanut koordinaatiohankkeille Excel-pohjan, jolle hankkeet kokoavat hyvinvointialuetasoiset ja koko yhteistyöalueen yhteenlasketut tiedot psykososiaalisten menetelmien käyttöönotosta. THL hyödyntää kesä- ja marraskuun raporttien yhteydessä hankesalkkuun liitettyjä Excel-tiedostoja hyötytavoitteiden arvioinnissa.
- Tietoihin koulutettujen ja menetelmän käytön määristä liittyy pientä epävarmuutta, esimerkiksi joillain alueilla osaajien määrät ovat vuodentakaiseen jopa laskeneet.
- Kun alueella osaajien koulutukset ovat päättyneet, koordinaatiohankkeet eivät ole enää saaneet kerättyä kattavasti tietoja koulutettaville suunnatuilla kyselyillä ja niiden sijasta on hyödynnetty potilastietojärjestelmän toimenpidekoodeja. Toimenpidekoodien avulla ei kuitenkaan ole saatu vielä kattavia tietoja kaikilta alueilta menetelmien käytöstä eikä toimenpidekoodeilla saada tietoa sosiaalihuollosta.
- **Opit:** Yhteinen pohja hankesalkkuun vähentää tarvetta erilliskyselyille ja mahdollistaa saman tiedon hyödyntämisen sekä hankkeiden seurannassa että arvioinnissa. Tämäkin edellyttää vahvaa koordinaatiota.

Kansallisen arvioinnin raportit

[Koivisto, J., Muurinen, H. & Parviainen, L. \(2021\) Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman hyötytavoitteiden toteutumisen kansallinen seuranta ja arviointi: Lähtötilanne. THL, Työpaperi 3/2021.](#)

[Koivisto, J., Muurinen, H. Syrjä, V. & Parviainen, L. \(2021\) Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman hyötytavoitteiden toteutumisen kansallinen seuranta ja arviointi: Kevät 2021. THL, Työpaperi 20/2021.](#)

[Koivisto, J. & Muurinen, H. \(2022\) Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman hyötytavoitteiden toteutumisen kansallinen seuranta ja arviointi: Syksy 2021. THL, Työpaperi 07/2022.](#)

[Koivisto, J., Muurinen, H. & Parviainen, L. \(2022\) Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman hyötytavoitteiden toteutumisen kansallinen seuranta ja arviointi: Kevät 2022. THL, Työpaperi 40/2022.](#)

[Koivisto, J., Muurinen, H. & Parviainen, L. \(2023\) Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman hyötytavoitteiden toteutumisen kansallinen seuranta ja arviointi: Syksy 2022. THL, Työpaperi 5/2023.](#)